

กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศกับการคุ้มครองสิทธิในชีวิตและร่างกายของบุคคล

พลเรือนในสถานการณ์ความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้

INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW AND LEGAL PROTECTION FOR LIFE

AND BODY OF CIVILIANS IN ARMED CONFLICT SITUATIONS

IN THE SOUTHERN BORDER PROVINCES

ถิรวัดน์ ประทุมทอง

Tirawat Pratumthong

นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายระหว่างประเทศ

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์: Tirawat_oat@outlook.com

Graduate student of Master of Laws Program in International law

Faculty of Law, Thammasat University Email address: Tirawat_oat@outlook.com

Received: August 5,2022

Revised: October 17,2022

Accepted: November 2,2022

บทคัดย่อ

บทความเรื่องกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศกับการคุ้มครองสิทธิในชีวิตและร่างกายของบุคคลพลเรือนในสถานการณ์ความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นการศึกษาถึงการใช้อย่างบังคับและกรอบของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ ซึ่งมีที่มาจากอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ.1949 4 ฉบับ โดยผู้ศึกษาได้กำหนดเป้าหมายของการศึกษาไว้คือเรื่องของผลกระทบด้านสิทธิในชีวิตและร่างกายของบุคคลผู้ซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่ความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้ และเป็นผู้ที่มีได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสู้รบที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่ากลุ่มบุคคลดังกล่าวจะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศโดยเฉพาะสิทธิในชีวิตและร่างกายอย่างไร โดยในบทความฉบับนี้ผู้เขียนได้อธิบายให้เห็นถึงหน้าที่ของประเทศไทยต่อการคุ้มครองสิทธิในชีวิตและร่างกายของบุคคลในพื้นที่ความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้ในฐานะภาคีของอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ.1949 อีกทั้งยังได้อธิบายตีความสถานการณ์ความขัดแย้งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ว่าถือเป็นความขัดแย้งทางอาวุธ (Armed conflict) หรือไม่โดยเป็นการพิจารณาตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายมนุษยธรรมได้กำหนด นั้นเพราะการตีความสถานการณ์พื้นที่ความขัดแย้งถือเป็นกุญแจดอกสำคัญที่จะทำให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจถึงเหตุและผลของการนำกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศไปใช้บังคับ โดยผู้เขียนได้ทำการวิเคราะห์รายละเอียดของบทบัญญัติต่างๆที่ถูกเขียนขึ้นมาเพื่อคุ้มครองสิทธิในชีวิตและร่างกายของบุคคลผู้ซึ่งมีได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสู้รบว่าจะได้รับการคุ้มครองสิทธิดังกล่าวไว้ในบทบัญญัติข้อใด และมีรายละเอียด

อย่างไร เพื่อให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจถึงการทำงานของบทบัญญัติต่างๆที่ตราขึ้นมาเพื่อใช้บังคับกับสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น นั้นเพื่อนำไปสู่วัตถุประสงค์สำคัญของบทความคือเพื่อให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจถึงเครื่องมือที่จะนำมาใช้เพื่อคุ้มครองสิทธิในชีวิตและร่างกายของบุคคลในสถานการณ์ความขัดแย้งโดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่คงไม่อาจคำนึงถึงเพียงกฎหมายภายในที่จะนำมาใช้บังคับกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังคงต้องคำนึงถึงกฎหมายระหว่างประเทศซึ่งประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีด้วยเพื่อประโยชน์สูงสุดของประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ได้รับการคุ้มครองอย่างเป็นธรรมต่อไป

คำสำคัญ

กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ, การคุ้มครองสิทธิในชีวิตและร่างกายของบุคคลพลเรือน, สถานการณ์ความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้

ABSTRACT

This article studied international humanitarian law and legal protection for civilian life and safety during armed conflict in the southern border provinces examined law enforcement and the international humanitarian law framework derived from the four Geneva Conventions of 1949. The goal was to examine international humanitarian legal implications and protection of civilian lives and well-being for those living in southern border province areas of armed conflict, as well as how these groups were protected by international humanitarian law, particularly in terms of rights to life and safety. Results were that Thailand's responsibility to protect rights to life and well-being in southern border province conflict areas was influenced by its status as party to the 1949 Geneva Conventions. This also clarified interpretation of southern border province disputes as armed conflicts by considering criteria established by humanitarian law. Interpreting conflict areas was key to understanding reasons and implications in applying international humanitarian law. Therefore, provisions detailing protection of civilian rights to life and safety were analyzed for those unengaged in armed conflict. In addition, the enforcement process for different provisions enacted to apply to conflict situations was also described in detail for comprehension of enforcement in conflict situations. This analysis was essential for a primary objective, to provide understanding of instruments usable in protecting civilians rights to life and safety during armed conflicts, particularly in southern border provinces, not limited to internal laws applying exclusively to current contexts. Also

necessarily considered were international laws to which Thailand is a party to continuously protect the best interests of area civilians.

Keywords

International Humanitarian Law, Legal Protection of The Rights of life and body of Civilians, Conflict Situations in The Southern Border Provinces

1. บทนำ

พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยซึ่งประกอบด้วยจังหวัด ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสี่อำเภอของจังหวัดสงขลา (จะนะ, นาทวี, เทพา, สะบ้าย้อย) นับเป็นพื้นที่ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นและมีมาอย่างยาวนาน ซึ่งเมื่อพิจารณาตามห้วงระยะเวลาจากอดีตถึงปัจจุบันรวมแล้วเป็นเวลากว่า 18 ปี และยังไม่มีความสงบลงได้ในเร็ววัน จึงนับเป็นปรากฏการณ์ที่ทำให้ต้องย้อนคิดกลับไปพิจารณาถึงการคุ้มครองสิทธิในชีวิตและร่างกายของบุคคลที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ไม่ใช่เพียงมุมมองของกฎหมายภายในและกฎหมายสิทธิมนุษยชนแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่บทความฉบับนี้จะทำการพิจารณาถึงการคุ้มครองสิทธิในชีวิตและร่างกายของบุคคลที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งจะพิจารณาถึงลักษณะการเป็นพื้นที่ความขัดแย้งตามหลักกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ (International Humanitarian Law) ซึ่งเป็นกฎหมายที่ออกแบบมาเพื่อใช้บังคับเกี่ยวกับวิธีการทำสงครามและการปฏิบัติต่อพลรบและพลเรือนอย่างมีมนุษยธรรมในระหว่างการทำสงคราม (Jus in bello)¹ โดยจะเป็นการวิเคราะห์การคุ้มครองสิทธิในชีวิตและร่างกายของบุคคลซึ่งเป็นพลเรือนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสู้รบที่เกิดขึ้นในพื้นที่ และจากการที่ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีในอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1949 ทั้ง 4 ฉบับซึ่งเป็นต้นกำเนิดของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ จึงเป็นข้อกำหนดหลักของประเทศไทยที่ต้องคำนึงถึงเพื่อให้การคุ้มครองสิทธิบุคคลโดยเฉพาะพลเรือนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสู้รบที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้รับการปกป้องและคุ้มครองตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศกำหนดไว้

2. สถานการณ์ปัญหาสิทธิในชีวิตและร่างกายของบุคคลพลเรือนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสู้รบในสถานการณ์ความขัดแย้งพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

จากที่ทราบกันดีว่าพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นพื้นที่แห่งความขัดแย้งซึ่งเกิดสถานการณ์การสู้รบระหว่างกองทัพของรัฐและกลุ่มติดอาวุธในพื้นที่มาเป็นระยะเวลานาน ซึ่งส่งผลกระทบต่อบุคคลผู้ซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่เป็นวงกว้าง โดยเฉพาะกลุ่มบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสู้รบที่อาจตกเป็นเป้าหมายหรือเหยื่อของการสู้รบ ซึ่งส่งผลกระทบต่อทั้งชีวิตและและร่างกาย โดยมีการเก็บข้อมูลสถิติเหตุการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตั้งแต่ ปี พ.ศ.2547-พ.ศ.2564 รวมแล้วเป็นเวลากว่า 18 ปี มีเหตุการณ์ความรุนแรงจากสถานการณ์ความขัดแย้งในพื้นที่เกิดขึ้นทั้งสิ้นจำนวน 21,328 เหตุการณ์ จำนวนผู้บาดเจ็บล้มตาย 20,898 ราย โดยในตัวเลขของจำนวนผู้บาดเจ็บล้มตายสามารถแบ่งแยกออกได้เป็นอีกสองประเภทหลัก ได้แก่ จำนวนผู้บาดเจ็บ 13,584 ราย และจำนวนผู้เสียชีวิต 7,314 ราย²

¹ ‘กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ’ (กรมสนธิสัญญาและกฎหมาย กระทรวงการต่างประเทศ) <<https://treaties.mfa.go.th/กฎหมายระหว่างประเทศ/กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ>> สืบค้นเมื่อ 17 มิถุนายน 2565.

² ‘ชายแดนใต้/ปาตานี 2547-2564: ก้าวเข้าปีที่สิบเก้า สันติภาพจะเดินหน้าไปถึงไหนในปี 2565?’ (Deep South Watch, 10 มกราคม 2565) <<https://deepsouthwatch.org/th/node/12816>> สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2565.

โดยจะขอแยกพิจารณาถึงสถิติอัตราผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อชีวิตและร่างกาย นับตั้งแต่เกิดสถานการณ์ความขัดแย้งในพื้นที่ พ.ศ.2547-พ.ศ.2564 3 ประเภทหลัก อันได้แก่ อัตราการเสียชีวิต อัตราการบาดเจ็บ และการพิการ ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นโดยตรงต่อประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ โดยมีอัตราการเสียชีวิตจำนวน 3,582 ราย อัตราผู้ได้รับบาดเจ็บจำนวน 6,158 ราย และอัตราผู้พิการจำนวน 459 ราย และยังมีการเก็บสถิติความสูญเสียที่เกิดขึ้นในชีวิตและร่างกายของบุคคลผู้อาศัยอยู่ในพื้นที่อีกด้วยรวมแล้วกว่า 18,771 ราย³ จากสถิติที่ถูกรวบรวมทั้งหมดทำให้เห็นว่าอัตราผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อทั้งชีวิตและร่างกายของบุคคลผู้อาศัยอยู่ในพื้นที่ความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้มีอัตราที่สูงมาก ซึ่งเมื่อนำจำนวนตัวเลขดังกล่าวมาพิจารณาร่วมกับการดำเนินการของภาครัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องโดยตรงในการจัดการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวแล้ว จึงยังต้องมีการตั้งคำถามต่อไปว่าเพราะเหตุใดอัตราผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อทั้งชีวิตและร่างกายของบุคคลผู้อาศัยอยู่ในพื้นที่จึงมีอัตราที่สูง ทั้งที่ประเทศไทยเองก็มีทั้งกฎหมายภายในทั้งที่เป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศซึ่งได้แก่กฎหมายรัฐธรรมนูญที่ได้ให้การคุ้มครองสิทธิในชีวิตและร่างกายของบุคคลเอาไว้ในหมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย รวมทั้งประมวลกฎหมายอาญาที่ได้บัญญัติเรื่องโทษของผู้กระทำผิดต่อเนื้อตัวและร่างกายเอาไว้ ซึ่งถือเป็นเครื่องมือหลักในการนำมาปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหา รวมทั้งยังมีความตกลงในทางระหว่างประเทศที่ไทยเข้าร่วมเป็นภาคีและต้องนำหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในข้อตกลงต่างๆ มาปฏิบัติ แต่เหตุการณ์การละเมิดสิทธิต่อทั้งชีวิตและร่างกายก็ยังเกิดขึ้นอยู่จวบจนปัจจุบัน บทความฉบับนี้จึงได้ทำการวิเคราะห์ทั้งที่เป็นกฎหมายภายในรวมทั้งการนำกฎหมายระหว่างประเทศอีกหนึ่งฉบับ นั่นคือกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ ซึ่งประเทศไทยเองก็ได้เข้าเป็นภาคีในอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ.1949 ทั้งสี่ฉบับด้วยซึ่งถือเป็นที่มาของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ ประเทศไทยจึงมีหน้าที่ต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามบทบัญญัติที่อนุสัญญาฉบับดังกล่าวกำหนดไว้ ทั้งนี้กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศจะมีส่วนเข้ามาเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ความขัดแย้งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้อย่างไร และกฎหมายฉบับดังกล่าวจะนำไปสู่แนวทางการแก้ไขปัญหาได้อย่างไร รวมทั้งประเทศไทยได้ตระหนักถึงการมีผลผูกพันของอนุสัญญาฉบับดังกล่าวมากน้อยขนาดไหน ผู้เขียนจึงได้พิจารณาในรายละเอียดต่างๆ เอาไว้ในหัวข้อถัดไป

³ ‘สถิติความสูญเสียจากเหตุความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2547-2564 (ข้อมูล ณ วันที่ 31 มีนาคม 2564)’ (ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้, 31 มีนาคม 2564) <<https://www.sbpac.go.th/?p=55404>> สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2565.

3. การคุ้มครองสิทธิบุคคลพลเรือนที่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสู้รบตามหลักกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ

3.1 ประวัติความเป็นมากฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ

กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศถือเป็น jus in bello ซึ่งหมายถึง ความชอบด้วยกฎหมายของการใช้กำลังทางทหาร โดยในปัจจุบันหลักการดังกล่าว หมายถึง หลักการป้องกันตัวเอง (The right to self-defence)⁴ โดยเมื่อพิจารณาถึงสถานะของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศแล้วนั้น ถือเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายระหว่างประเทศที่ควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ มีวัตถุประสงค์เพื่อปกป้องบุคคลที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการสู้รบ ผู้ป่วยและผู้บาดเจ็บ กักโทษและพลเรือน⁵ โดยยังมีการกล่าวต่อไปว่ากฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศถือเป็นกฎเกณฑ์ทั้งหมดที่ใช้อธิบายเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งทางอาวุธ ซึ่งประกอบไปด้วยรูปแบบลายลักษณ์อักษร และจารีตประเพณี⁶ แต่หากจะพูดย้อนถึงอดีตที่ลึกลงไปของกฎระเบียบที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อใช้ควบคุมการปฏิบัติการในสงคราม นักกฎหมายระหว่างประเทศโดยส่วนใหญ่ก็จะอ้างถึง “ประมวลกฎหมายลีเบอร์ (Lieber Code)” ซึ่งถือเป็นตัวอย่างแรกของประมวลกฎหมายสงคราม แต่เหตุการณ์สำคัญที่ก่อให้เกิดกฎหมายสงครามในยุคปัจจุบันนั้นคือเหตุการณ์ Battle of Solferino ในปี 1859⁷ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของความตระหนักคิดของชายที่ชื่อว่า “Henry Dunant” ที่ได้ตั้งปฏิญาณต่อตนเองว่าจะอุทิศชีวิตที่เหลือให้กับการช่วยเหลือและปกป้องประชาชนในช่วงที่เกิดความขัดแย้งและภาวะวิกฤต⁸

และจากจุดเริ่มต้นดังกล่าวทำให้ Henry Dunant เกิดแรงบันดาลใจในการก่อตั้งขบวนการกาชาดขึ้นมาเพื่อดูแลแนวคิดด้านมนุษยธรรมและริเริ่มไปสู่การสร้างกฎระเบียบการปฏิบัติการในสถานการณ์สงคราม ซึ่งก็คือ กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศฉบับแรกนั้นคือ อนุสัญญาเจนีวา ค.ศ.1864⁹ ว่าด้วยการดูแลรักษาทหารผู้บาดเจ็บและเจ็บป่วยในสนามรบ ถือเป็นกฎหมายที่วางรากฐานของกฎหมายระหว่างประเทศเกี่ยวกับการพิทักษ์ผู้เป็นเหยื่อของสงคราม และอนุสัญญาฉบับดังกล่าวยังนำมาสู่พัฒนาการของกฎหมายสงครามฉบับต่างๆ อันได้แก่ The 1907 Hague Convention ซึ่งเป็นสนธิสัญญาพหุภาคีฉบับแรกที่กล่าวถึงการทำสงคราม โดยเป็นสนธิสัญญาที่ได้กำหนดเรื่อง

⁴ เสาวณีย์ แก้วจุลกาญจน์, ‘หลักกฎหมายระหว่างประเทศ กับการห้ามใช้ “โรงพยาบาล” เป็นเป้าของการสู้รบ’ (MGR ONLINE, 22 มีนาคม 2559) <<https://mgronline.com/south/detail/9590000029780>> สืบค้นเมื่อ 18 มิถุนายน 2565.

⁵ Amanda Alexander, ‘A Short History of International Humanitarian Law’ (2015) 1 The European Journal of International Law 109, 111.

⁶ เฟิ่งอ่าง.

⁷ เฟิ่งอ่าง 112.

⁸ ‘150 ปีของการปฏิบัติงานด้านมนุษยธรรม-สงครามแห่งโซลเฟริโน’ (ICRC blog THAILAND, 16 มิถุนายน 2559) <<https://blogs.icrc.org/th/2016/06/16/95-solferino-icrc/>> สืบค้นเมื่อ 18 มิถุนายน 2565.

⁹ Amanda Alexander (เชิงอรรถ 5) 112.

กฎหมายความเป็นกลางว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของรัฐเป็นกลางในการรบทั้งทางบกและทางทะเล,¹⁰ อนุสัญญาเจนีวาปี 1949 4 ฉบับ และพิธีสารเพิ่มเติมอนุสัญญาเจนีวา 1949 (ค.ศ.1977)

จากการพิจารณาถึงประวัติศาสตร์กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ ทำให้เห็นถึงกรอบการบังคับใช้ของกฎหมายว่าจะถูกนำไปใช้ในสถานการณ์ใดบ้าง ซึ่งจะเห็นได้ว่ากฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศซึ่งมีที่มาจากอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ.1949 เมื่อนำมาพิจารณาร่วมกันกับสถานการณ์ความขัดแย้งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ การคุ้มครองพลเรือนผู้ซึ่งมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสู้รบจึงต้องได้รับการคุ้มครองและดูแลตามกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศด้วยเช่นกันซึ่ง ได้แก่ อนุสัญญาเจนีวาเกี่ยวกับการคุ้มครองบุคคลพลเรือนในเวลาสงคราม ค.ศ.1949 ที่ประเทศไทยต้องผูกพันในฐานะรัฐภาคี รวมทั้งการนำพิธีสารเพิ่มเติมอนุสัญญาเจนีวาเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้ประสบภัยจากการขัดกันทางอาวุธที่ไม่มีลักษณะระหว่างประเทศ (พิธีสารฉบับที่ 2) มาร่วมพิจารณาด้วยแม้ในปัจจุบันประเทศไทยจะยังมิได้เข้าเป็นภาคีในพิธีสารเพิ่มเติมฉบับดังกล่าวส่งผลให้ไม่มีผลผูกพันทั้งในทางกฎหมายและจารีตประเพณีระหว่างประเทศต่อประเทศไทยก็ตาม นั่นก็เพื่อให้ผู้ศึกษาได้เห็นถึงบทบาทญัตติที่สำคัญของพิธีสารเพิ่มเติมฉบับดังกล่าวที่จะนำมาพิจารณาร่วมกับประเด็นที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เพื่อความครอบคลุมรายละเอียดของเนื้อหาในบทความฉบับนี้ อันมีรายละเอียดที่จะได้กล่าวถึงในหัวข้อถัดไป

3.2 กรอบการใช้กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศกับสถานการณ์ความขัดแย้งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

การทำความเข้าใจข้อเท็จจริงของสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่ความขัดแย้ง นับเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง เพราะจะนำมาซึ่งการเลือกใช้กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศมาใช้บังคับกับสถานการณ์ดังกล่าว อย่างสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้เขียนได้พิจารณาตีความสถานการณ์ดังกล่าวไว้แล้วในหัวข้อที่ 4 ของบทความฉบับนี้ โดยหัวข้อนี้ผู้เขียนต้องการที่จะอธิบายถึงกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศที่จะนำมาใช้บังคับกับสถานการณ์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงขอสรุปไว้เบื้องต้นว่าผู้เขียนมีความเห็นว่า สถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ถือเป็นกรณีขัดกันด้วยอาวุธที่มีไชระหว่างประเทศ (Non International Armed Conflict) จึงเป็นที่เห็นได้ชัดว่าเมื่อสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นดังกล่าวเป็นเรื่องภายในประเทศ กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศที่จะถูกนำมาใช้บังคับเพื่อคุ้มครองสิทธิในเนื้อตัวและร่างกายของพลเรือนที่มิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสู้รบ ได้แก่ อนุสัญญาเจนีวาเกี่ยวกับการคุ้มครองบุคคลพลเรือนในเวลาสงคราม ค.ศ.1949 และพิธีสารเพิ่มเติมอนุสัญญาเจนีวาเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้ประสบภัยจากการขัดกันทางอาวุธที่ไม่มีลักษณะระหว่างประเทศ (พิธีสารฉบับที่ 2) อันมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

¹⁰ ศิวพล ชมภูพันธ์, ‘การเข้าสู่สังคมนระหว่างประเทศของสยามกับการระบุงตัวตนของรัฐในการสงครามสมัยใหม่ (ค.ศ.1782-1917)’ (2564) 4 วารสารวิชาการธรรมทรรตน์ 323 < <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/dhammathas/issue/view/17298> > สืบค้นเมื่อ 14 สิงหาคม 2565.

3.2.1 อนุสัญญาเจนีวาเกี่ยวกับการคุ้มครองบุคคลพลเรือนในเวลากลางคืน ค.ศ.1949

เมื่อพิจารณาถึงการคุ้มครองพลเรือนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสู้รบ ซึ่งอยู่ในสถานการณ์การขัดกันด้วยอาวุธที่มีไชระหว่างประเทศ (Non International Armed Conflict) บทบัญญัติที่สำคัญในเรื่องดังกล่าวถูกบัญญัติเอาไว้ใน มาตรา 3 ร่วมแห่งอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ.1949 อันมีใจความดังนี้

(1) ในกรณีที่มีการพิพาทกันด้วยอาวุธอันมิได้มีลักษณะเป็นกรณีระหว่างประเทศเกิดขึ้นในอาณาเขตของอัครภาคีผู้ทำสัญญาฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ภาคีคู่พิพาทแต่ละฝ่ายจะต้องมีความผูกพันที่จะใช้บทบัญญัติต่อไปนี้เป็นอย่างน้อย ซึ่งก็มีตั้งแต่เรื่องของ (A) การประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกาย โดยเฉพาะการฆาตกรรมทุกชนิด (B) การจับตัวไปเป็นประกัน (C) การทำลายเกียรติยศแห่งบุคคล โดยเฉพาะการทำให้อับอายขายหน้า (D) การตัดสินลงโทษและการปฏิบัติการณ์ตามคำตัดสินโดยไม่มีคำพิพากษาของศาล

(2) ให้รวบรวมและดูแลรักษาผู้บาดเจ็บและป่วยไข้ ซึ่งได้แก่ การให้อาหารการมนุษยธรรมที่เป็นกลางไม่ลำเอียงตามฝ่ายใดเข้ามาเพื่อทำการดูแล เช่น คณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศ และที่สำคัญบทบัญญัติดังกล่าวได้อธิบายไว้อย่างชัดเจนว่า บทบัญญัติตามมาตรา 3 ร่วมแห่งอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ.1949 ไม่กระทบกระเทือนฐานะทางกฎหมายของภาคีคู่พิพาท

โดยมาตรา 3 ร่วมแห่งอนุสัญญานับดังกล่าวรายละเอียดของบทบัญญัติถูกเขียนเหมือนกันกับอนุสัญญาเจนีวาอีก 3 ฉบับด้วย จึงเรียกมาตรา 3 แห่งอนุสัญญาเจนีวาทั้ง 4 ฉบับว่า “มาตรา 3 ร่วมแห่งอนุสัญญาเจนีวา (Common article 3)” ซึ่งจะถูกนำมาใช้บังคับกับสถานการณ์การขัดกันด้วยอาวุธที่มีไชระหว่างประเทศ (Non International Armed Conflict) โดยเฉพาะ เมื่อพิจารณาถึงผลของมาตรา 3 ร่วมของอนุสัญญานับดังกล่าววิเคราะห์กับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้จะเห็นได้ว่า ไม่ว่าบุคคลใดที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ความขัดแย้งพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์การสู้รบระหว่างกองกำลังของรัฐและกองกำลังติดอาวุธในพื้นที่ บุคคลดังกล่าวจะได้รับการดูแลภายใต้บทบัญญัติมาตรา 3 ร่วมแห่งอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ.1949 ไม่ว่าจะเป็นการถูกประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกาย ซึ่งใน (A) ยังเน้นต่อไปว่าการถูกประทุษร้ายดังกล่าวรวมถึงการฆาตกรรมทุกชนิด ซึ่งเมื่อวิเคราะห์ตามสถานการณ์จริงที่เกิดขึ้นในพื้นที่จะเห็นว่า มีบุคคลที่ถูกกลบข่าซึ่งเป็นการฆ่าโดยเจตนาของกลุ่มติดอาวุธไม่ว่าจะด้วยวัตถุประสงค์ใด และยังมีกลุ่มบุคคลบางกลุ่มที่ถูกฆ่าแต่เป็นการถูกฆ่าโดยไม่ได้เกิดจากความตั้งใจหรือเจตนาของกลุ่มติดอาวุธ แต่อาจเกิดขึ้นจากการถูกลูกหลงจากการปะทะกันระหว่างกองกำลังของรัฐและกลุ่มติดอาวุธ

เมื่อพิจารณาถึงส่วนนี้พอจะวิเคราะห์เหตุแห่งการตายของบุคคลพลเรือนในสถานการณ์ความขัดแย้งพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ว่า การตายของบุคคลในพื้นที่ท่ามกลางการขัดกันด้วยอาวุธที่มีไชระหว่างประเทศแยกออกได้เป็นสองประเภทใหญ่ อันได้แก่ การตายเพราะเจตนาฆ่าของกลุ่มผู้ติดอาวุธ และการตายโดยไม่มีเจตนาฆ่า (การถูกลูกหลงจากการปะทะ) ทั้งนี้ในประเด็นของการตายโดยไม่มีเจตนาฆ่า ยังพอวิเคราะห์ต่อไปได้อีกว่า บางครั้งการตายที่เกิดจากการถูกลูกหลงใช้เพียงจะเป็นลูกหลงที่เกิดจากฝ่ายกลุ่มติดอาวุธแต่เพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น แต่ยังสามารถเกิดจากฝ่ายกองกำลังของรัฐกระทำการโดยพลาดและผลเกิดกับบุคคลพลเรือนผู้ซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ก็เป็นได้ จึงพอสรุปได้ว่าไม่ว่าการตายที่เกิดขึ้นของพลเรือนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสู้รบจะตายด้วยสาเหตุใด บทบัญญัติในมาตรา 3 ร่วม

แห่งอนุสัญญาเจนีวาเกี่ยวกับการคุ้มครองบุคคลพลเรือนในเวลาสงคราม ค.ศ.1949 จะมีผลคุ้มครองต่อการตายของบุคคลดังกล่าวด้วย และยังรวมไปถึงการคุ้มครองกรณีมีการละเมิดต่อเสรีภาพของบุคคลในเรื่องของการจับตัวพลเรือนที่มีได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสู้รบตาม (B) การทำลายชื่อเสียงของบุคคลให้ได้รับความเสื่อมเสียตาม (C) และการตั้งศาลเตี้ยเพื่อทำการตัดสินความผิดบุคคลตาม (D) เหล่านี้ย่อมได้รับการคุ้มครองและทุกฝ่ายต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามบทบัญญัติที่ได้กำหนดเอาไว้ในอนุสัญญาฉบับดังกล่าว

3.2.2 พิธีสารเพิ่มเติมอนุสัญญาเจนีวาเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้ประสบภัยจากการขัดกันทางอาวุธที่ไม่มีลักษณะระหว่างประเทศ (พิธีสารฉบับที่ 2)

สำหรับพิธีสารฉบับนี้นับเป็นพิธีสารที่มีวัตถุประสงค์ต่อการบังคับใช้กับสถานการณ์การขัดกันทางอาวุธที่ไม่มีลักษณะระหว่างประเทศโดยเฉพาะ ซึ่งเป็นพิธีสารที่พัฒนาและเพิ่มเติมมาจาก อนุสัญญาเจนีวา ค.ศ.1949 ทั้ง 4 ฉบับ¹¹ และสำหรับการคุ้มครองบุคคลพลเรือนที่มีได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสู้รบพิธีสารฉบับนี้ได้บัญญัติไว้ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.2.2.1 บทบัญญัติภาค 2 ข้อที่ 4 หลักประกันมูลฐาน

โดยในบทบัญญัติภาค 2 ข้อที่ 4 หลักประกันมูลฐาน ได้กำหนดเรื่องของการปฏิบัติต่อบุคคลผู้ที่มีได้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการสู้รบไว้ในวรรค 1 ว่า “บุคคลดังกล่าวย่อมมีสิทธิที่จะได้รับความเคารพในตัวบุคคล เกียรติยศ ความเชื่อถือ และการประกอบพิธีทางศาสนา และได้รับการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรมในทุกสถานการณ์ โดยปราศจากการแบ่งแยกที่เป็นอคติ”¹² จากบทบัญญัติดังกล่าวเรื่องของการคุ้มครองสิทธิของบุคคลพลเรือนที่มีได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสู้รบก็ได้ถูกกำหนดไว้อย่างชัดเจน ซึ่งกลุ่มบุคคลดังกล่าวเมื่อตีความตามบทบัญญัติแล้วก็หมายถึง ผู้ซึ่งมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสู้รบนั่นเอง ซึ่งได้บัญญัติเพิ่มเติมไว้ในวรรค 2 ว่า “การกระทำดังต่อไปนี้ต่อบุคคลที่กล่าวไว้ในวรรค 1 ให้ถือและจะถือเป็นการต้องห้าม ไม่ว่าในเวลาและสถานที่ใด ได้แก่ การห้ามกระทำความรุนแรงต่อชีวิต สุขภาพ และความเป็นปกติสุขทางร่างกายและจิตใจของบุคคล โดยเฉพาะการฆาตกรรม ตลอดจนการปฏิบัติที่โหดร้าย เช่น การทรมาน การตัดอวัยวะของร่างกาย หรือรูปแบบอื่นใดอันเป็นการลงโทษต่อร่างกาย”¹³ จึงพอพิจารณาต่อไปได้ว่ากลุ่มใดที่ปฏิบัติการต่อสู้ต้องเคารพสิทธิในตัวบุคคลผู้ซึ่งมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสู้รบด้วย และจะกระทำการละเมิดสิทธิในชีวิตและร่างกายของบุคคลไม่ได้ไม่ว่าจะด้วยวิธีการใด และในระดับความรุนแรงขนาดไหนเพียงใด

¹¹ Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts (Protocol II) (adopted 8 June 1977, entered into force 7 December 1978) art. 1A.

¹² Protocol II art. 4A.

¹³ Protocol II art. 4B.

3.2.2.2 บทบัญญัติภาค 2 ข้อที่ 6 การดำเนินคดีทางอาญา

โดยในบทบัญญัติภาค 2 ข้อที่ 6 การดำเนินคดีทางอาญา ได้กำหนดเรื่องของการกำหนดและดำเนินการลงโทษต่อบุคคลผู้ฝ่าฝืนบทบัญญัติในพิธีสารเพิ่มเติมฉบับนี้ไว้ในวรรค 1 ว่า “ข้อนี้ให้ใช้ในเรื่องการดำเนินคดีและการลงโทษการกระทำผิดทางอาญาที่เกี่ยวกับการขัดกันทางอาวุธ”¹⁴ ซึ่งพอพิจารณาได้ว่าการกระทำใดที่ฝ่าฝืนบทบัญญัติในพิธีสารเพิ่มเติมฉบับนี้ โดยเป็นการกระทำผิดทางอาญาที่เกี่ยวข้องกับการขัดกันทางอาวุธ บุคคลผู้ฝ่าฝืนจะต้องถูกดำเนินคดีอาญา และหากพิจารณาถึงการละเมิดสิทธิในชีวิตและร่างกายของบุคคล ซึ่งบทบัญญัติของพิธีสารฉบับนี้รับรองไว้ในข้อ 4 วรรค 2 ผู้ซึ่งกระทำการละเมิดอันมีลักษณะตามบทบัญญัติดังกล่าวโดยเฉพาะการกระทำความรุนแรงต่อชีวิตและร่างกายก็ต้องถูกดำเนินคดีอาญาตามข้อ 6 เช่นกัน และในข้อที่ 6 วรรค 2 ยังได้กำหนดขั้นตอนของการตัดสินลงโทษบุคคลใดที่กระทำผิดทางอาญาที่เกี่ยวกับการขัดกันทางอาวุธ จะต้องเป็นการตัดสินของศาลเท่านั้น ว่าบุคคลดังกล่าวได้กระทำการอันถือเป็นความผิดทางอาญาที่เกี่ยวข้องกับการขัดกันทางอาวุธจริง

3.2.2.3 บทบัญญัติภาค 4 ข้อที่ 16 การคุ้มครองประชากรพลเรือน

โดยในบทบัญญัติภาค 4 ข้อที่ 16 การคุ้มครองประชากรพลเรือน ได้กำหนดถึงเรื่องของแนวทางการคุ้มครองประชากรพลเรือนที่มีได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสู้รบเอาไว้ โดยในวรรค 1 ได้บัญญัติว่า ประชากรพลเรือนและพลเรือนปัจเจกบุคคล จะได้รับความคุ้มครองโดยทั่วไปจากอันตรายซึ่งเกิดขึ้นจากการปฏิบัติการทางทหาร¹⁵ ซึ่งก็หมายถึงประชากรพลเรือนทุกคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่การขัดกันทางอาวุธจะได้รับความคุ้มครองจากสถานการณ์สู้รบที่เกิดขึ้นเป็นผลให้ฝ่ายต่อสู้ทุกฝ่ายต้องคำนึงถึงความปลอดภัยของประชากรพลเรือนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ด้วย เนื่องจากเป็นบทบัญญัติที่ฝ่ายต่อสู้ทุกฝ่ายต้องเคารพและปฏิบัติตาม และยังมีบทบัญญัติที่ตราขึ้นมาเพื่อเป็นข้อคำนึงสำคัญของฝ่ายต่อสู้ทุกฝ่ายด้วย โดยได้บัญญัติไว้ในวรรค 2 ว่า ประชากรพลเรือนและพลเรือนปัจเจกบุคคลจะไม่ตกเป็นเป้าหมายแห่งการโจมตี ห้ามมิให้กระทำการหรือคุกคามว่าจะใช้ความรุนแรงโดยมีความมุ่งหมายเบื้องต้นเพื่อแพร่ความหวาดกลัวในหมู่ประชากรพลเรือน¹⁶ ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่ตราขึ้นเพื่อให้เกิดการตระหนักรู้ของฝ่ายต่อสู้ทุกฝ่ายว่า การสู้รบที่เกิดขึ้นห้ามมีการยิงเกี่ยวหรือใช้ประชากรพลเรือนไปเป็นเป้าหมายของการสู้รบเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง อีกทั้งยังกล่าวถึงการห้ามฝ่ายต่อสู้ทุกฝ่ายเข้าไปคุกคามก่อให้เกิดความหวาดกลัวในหมู่ประชากรพลเรือน ซึ่งจากบทบัญญัตินี้ดังกล่าวหากพิจารณาถึงระดับการห้ามเข้าเกี่ยวข้องกันกับประชากรพลเรือนเห็นว่า ได้มีการห้ามตั้งแต่ระดับการก่อให้เกิดความหวาดกลัวไปจนถึงการใช้ประชากรพลเรือนเป็นเป้าหมาย ซึ่งยังไม่ถึงขั้นกระทบสิทธิในชีวิตและร่างกายโดยตรง จึงนับเป็นบทบัญญัติที่ได้ตั้งเงื่อนไขของความคุ้มครองสิทธิของประชากรพลเรือนที่มีได้มีส่วนเกี่ยวข้องไว้อย่างละเอียดถี่ถ้วน และบทบัญญัติข้อ 16 วรรค 3 ยังระบุไว้อย่างชัดแจ้งอีกว่า ประชากรพลเรือนที่จะได้รับการคุ้มครองสิทธิตามที่ไต่ระบุไว้ใน วรรค 1 และ วรรค 2 นั้น ต้องเป็นประชากรพลเรือนที่มีได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับการสู้รบโดยตรงด้วยเท่านั้น จากบทบัญญัตินี้ดังกล่าวจึงพิจารณาได้ว่าหากประชากรพลเรือนคนใดเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการสู้รบที่เกิดขึ้น

¹⁴ Protocol II art. 6A.

¹⁵ Protocol II art. 16A.

¹⁶ Protocol II art. 16B.

แม้แต่น้อย ก็จะไม่เข้าเกณฑ์การคุ้มครองตามบทบัญญัติในข้อ 16 วรรค 1 และ วรรค 2 ต่อไป ซึ่งการพิจารณาถึงการเข้ามีส่วนเกี่ยวข้องของบุคคลในการสู้รบนั้น ผู้เขียนเห็นว่าคงต้องพิจารณาตามสถานการณ์และข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นว่าอย่างไรถึงจะเรียกว่า การกระทำของบุคคลใดถือเป็นการเข้ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการสู้รบแล้ว

3.3 เขตอำนาจศาลอาญาระหว่างประเทศกับการกำหนดบทลงโทษผู้ก่ออาชญากรรมสงครามในสถานการณ์การขัดกันด้วยอาวุธที่มีใช้ระหว่างประเทศ

ประเด็นเขตอำนาจและการกำหนดบทลงโทษผู้กระทำการฝ่าฝืนบทบัญญัติแห่งอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ.1964 ซึ่งถือเป็นกฎระเบียบสากลที่ทุกฝ่ายต้องนำไปปฏิบัติตามในขณะเกิดสถานการณ์การขัดกันด้วยอาวุธ (Armed conflict) จึงเป็นอีกหนึ่งประเด็นสำคัญที่ผู้ศึกษาต้องเข้าใจว่าสุดท้ายแล้วผู้ซึ่งไม่เคารพต่อกฎระเบียบสากล โดยเฉพาะในสถานการณ์การขัดกันด้วยอาวุธไม่ว่าจะในระดับการขัดกันด้วยอาวุธระหว่างประเทศ (International Armed Conflict) หรือ การขัดกันด้วยอาวุธที่มีใช้ระหว่างประเทศ (Non International Armed Conflict) จะตกอยู่ภายใต้การพิจารณาของศาลใด และโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับสถานการณ์การขัดกันด้วยอาวุธที่มีใช้ระหว่างประเทศ หากมีบุคคลซึ่งสังกัดกองกำลังฝ่ายใด ปฏิบัติการอันเป็นการฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติในอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ.1964 แล้ว ต้องนำกฎหมายใดมาใช้บังคับเพื่อนำตัวผู้กระทำการฝ่าฝืนไปลงโทษต่อไป

การจะพิจารณาถึงกระบวนการลงโทษกรณีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมีการฝ่าฝืนอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ.1964 จึงต้องทำความเข้าใจเบื้องต้นเสียก่อนว่า การจะลงโทษบุคคลใดที่ได้ฝ่าฝืนบทบัญญัติอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ.1964 นั้น หมายถึงบุคคลดังกล่าวได้กระทำการที่เรียกว่า การก่ออาชญากรรมสงคราม (War crimes) ซึ่งความหมายของคำดังกล่าว คือ ความรับผิดชอบทางอาญาของบุคคลที่ละเมิดกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศอย่างร้ายแรง¹⁷ หรือ การที่บุคคลมีส่วนร่วมในการวางแผนหรือนโยบายในลักษณะที่เป็นการกระทำที่ส่งผลต่อกองกำลังทางทหารหรือพลเรือนจำนวนมากในระหว่างการรบ เช่น การโจมตีโดยใช้พลเรือนเป็นเป้าหมาย เป็นต้น¹⁸ ซึ่งความหมายของคำดังกล่าวทั้งหมดเป็นการขยายความจาก Rome Statute of the International Criminal ที่ได้อธิบายถึงรูปแบบต่างๆที่ถือเป็นการก่ออาชญากรรมสงครามไว้ใน Article 8 (A)-(F)

ในสถานการณ์การขัดกันด้วยอาวุธที่มีใช้ระหว่างประเทศ (Non International Armed Conflict) ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการสู้รบต้องปฏิบัติให้เป็นไปตาม มาตรา 3 ร่วม (Common article 3) แห่งอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ.1964 ซึ่งหากมีประเด็นเรื่องของการฝ่าฝืนบทบัญญัติมาตราดังกล่าว ผู้กระทำการฝ่าฝืนต้องรับโทษตาม ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ (Rome Statute of the International Criminal) Article 8 (A)-(F) ซึ่งบทบัญญัติที่จะนำมาใช้บังคับกรณีมีการฝ่าฝืนมาตรา 3 ร่วม แห่งอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ.1964 ในกรณีที่มีการละเมิดสิทธิในชีวิต

¹⁷ ปกป้อง ศรีสนิท, คำอธิบายกฎหมายอาญาระหว่างประเทศ (พิมพ์ครั้งที่ 2, โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2564) 93.

¹⁸ เกรียงศักดิ์ แจ้งสว่าง, 'ศาลอาญาระหว่างประเทศ (International Criminal Court) กับปัญหาในการเข้าเป็นภาคีของไทย' (2547) 3 จุลินิติ 39 <<https://dl.parliament.go.th/handle/lirt/37197?show=full>> สืบค้นเมื่อ 14 สิงหาคม 2565.

และร่างกายของบุคคลที่มีได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสู้รบ ได้แก่ ข้อ 8 (C) ที่บัญญัติใจความว่า “กรณีขัดกันด้วยอาวุธที่มีได้มีลักษณะระหว่างประเทศการละเมิดอย่างร้ายแรงต่อข้อ 3 ร่วมของอนุสัญญาเจนีวาทั้ง 4 ฉบับ ต่อบุคคลซึ่งมิได้มีส่วนร่วมในการสู้รบ และเป็นการกระทำต่อ (1)ชีวิตและร่างกาย โดยเฉพาะการฆ่าทุกรูปแบบ การตัดทอนอวัยวะ การปฏิบัติโหดร้ายและการทรมาน”¹⁹ และในข้อ 8 (e) ที่ได้บัญญัติใจความว่า “การละเมิดอย่างร้ายแรงอื่นๆ ต่อกฎหมายและจารีตประเพณีที่ใช้บังคับกับการขัดกันด้วยอาวุธที่มีได้มีลักษณะระหว่างประเทศ (1)การสั่งให้โจมตีประชากรพลเรือนที่มีได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสู้รบ”²⁰ หากฝ่ายใดกระทำการอันมีลักษณะหนึ่งลักษณะใดตามรายละเอียดที่บัญญัติไว้ในข้อ 8 แห่งธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ การกระทำดังกล่าวจึงตกอยู่ในเขตอำนาจของศาลอาญาระหว่างประเทศตามที่บัญญัติไว้ในข้อ 8 วรรค1 ใจความว่า “ให้ศาลอาญาระหว่างประเทศมีเขตอำนาจเกี่ยวกับอาชญากรรมสงคราม โดยเฉพาะเมื่อได้กระทำขึ้นโดยเป็นส่วนหนึ่งของแผนการหรือนโยบาย หรือเป็นส่วนหนึ่งของการประกอบอาชญากรรมเช่นว่าขนาดใหญ่”²¹ จึงเห็นได้ว่าการละเมิดสิทธิในชีวิตและร่างกายของบุคคลที่มีได้เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการสู้รบ จึงอยู่ในอำนาจการพิจารณาคดีของศาลอาญาระหว่างประเทศ แต่ถึงอย่างไรก็ตามเมื่อนำเรื่องของ การลงโทษมาพิจารณาร่วมกับสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยแล้ว ด้วยปัจจุบันประเทศไทยยังมิได้เข้าร่วมเป็นภาคีในธรรมนูญกรุงโรม ดังนั้นเมื่อมีการกระทำความผิดที่มีลักษณะอาญาร้ายแรงในประเทศไทยไม่ว่าจะเป็นการกระทำที่เกิดจากผู้กระทำเป็นคนไทยหรือคนต่างชาติ ซึ่งปัจจุบันประเทศไทยยังมิได้บัญญัติฐานความผิดอาญาร้ายแรงเอาไว้แต่รัฐไทยก็ยังมีสิทธิที่จะลงโทษผู้กระทำความผิดฐานอาญาร้ายแรงตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 288, 289(4), 297 หรือ 298 ได้แล้วแต่กรณี ดังนั้นจึงเป็นข้อสรุปได้ว่าศาลอาญาระหว่างประเทศไม่มีเขตอำนาจเหนือการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นในประเทศไทย แต่ถึงอย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตว่า “หากมีมติของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ (UNSC) ให้สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศไทยต้องขึ้นศาลอาญาระหว่างประเทศ จะส่งผลให้ศาลอาญาระหว่างประเทศมีเขตอำนาจต่อเรื่องดังกล่าวที่เกิดขึ้นในประเทศไทยทันที”²²

4. การตีความสถานการณ์ความขัดแย้งพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ตามหลักกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ

4.1 หลักเกณฑ์การตีความสถานการณ์การขัดกันด้วยอาวุธ (Armed conflict) ตามหลักกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ

ปัญหาการตีความสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยที่จะถือว่าเป็นสถานการณ์การขัดกันด้วยอาวุธ (Armed conflict) หรือไม่ ยังถือเป็นประเด็นที่ต้องสร้างความเข้าใจต่อผู้ศึกษา เนื่องจากสถานการณ์การขัดกันด้วยอาวุธสามารถแยกพิจารณาออกได้เป็นสองประเภทหลัก อันได้แก่ การขัดกันด้วยอาวุธระหว่างประเทศ (International Armed Conflict) และ การขัดกันด้วยอาวุธที่มีไม่ระหว่างประเทศ (Non

¹⁹ Rome Statute of the International Criminal art 8 (1) (C).

²⁰ Rome Statute of the International Criminal art 8 (1) (e).

²¹ Rome Statute of the International Criminal art 8 (1).

²² ปกป้อง ศรีสนิท (เชิงอรธ 17) 277-278.

International Armed Conflict) ซึ่งเมื่อนำประเด็นดังกล่าวมาพิจารณาถึงสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย ก็ยังเกิดการตีความไม่สอดคล้องทิศทาง และสำหรับบทความที่พยายามจะอธิบายถึงสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่าถือเป็นสถานการณ์การขัดกันด้วยอาวุธที่มีไชระหว่างประเทศ (Non International Armed Conflict) การพิจารณาก็จะต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์และองค์ประกอบที่กฎหมายกำหนดไว้ แต่ก็เป็นที่น่าสังเกตว่าหลักเกณฑ์ที่ใช้สำหรับการตีความที่บทความฉบับต่าง ๆ นำไปใช้พิจารณาเป็นหลักเกณฑ์เดียวกันที่ได้หยิบยกหลักเกณฑ์ตามกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศมาใช้สำหรับการอธิบาย ซึ่งได้มีการอธิบายการขัดกันด้วยอาวุธที่มีไชระหว่างประเทศเอาไว้ว่า หมายถึง สถานการณ์ความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับการเผชิญหน้ากันด้วยอาวุธที่ยึดเอาระหว่างกองกำลังของรัฐบาลและกลุ่มติดอาวุธที่จัดตั้งขึ้นกลุ่มหนึ่งหรือมากกว่า หรือเป็นการเผชิญหน้ากันด้วยอาวุธระหว่างกลุ่มติดอาวุธด้วยกันเอง²³ โดยกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศได้วางหลักเกณฑ์สำคัญไว้สองประการที่ใช้ในการตีความและถือว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่นั้นๆ เป็นการขัดกันด้วยอาวุธที่มีไชระหว่างประเทศ (Non International Armed Conflict) ซึ่งได้แก่ กลุ่มติดอาวุธนั้นต้องมีการตั้งองค์กรที่ชัดเจน และการเผชิญหน้าด้วยความรุนแรงของกองกำลังติดอาวุธต้องมีระดับความรุนแรงขั้นต่ำ²⁴

4.2 การตีความสถานการณ์ความขัดแย้งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

การวิเคราะห์สถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ว่าจะถือเป็น การขัดกันด้วยอาวุธรูปแบบใดจึงควรมีหลักเกณฑ์ที่ใช้ยึดโยงในการวิเคราะห์ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าหากพิจารณาสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตามหลักเกณฑ์และองค์ประกอบที่วางไว้ในกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศแล้ว ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ถือเป็นสถานการณ์การขัดกันด้วยอาวุธที่มีไชระหว่างประเทศ (Non International Armed Conflict) เนื่องจากองค์ประกอบครบทั้งสองประเด็นตามหลักกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศกำหนดไว้แล้วได้แก่ กลุ่มติดอาวุธมีการตั้งองค์กรที่ชัดเจน เห็นได้จากความเคลื่อนไหวของกลุ่มติดอาวุธทั้งที่เกิดขึ้นในอดีตและปัจจุบัน ซึ่งในปัจจุบันก็ยังมีกลุ่มติดอาวุธยังเคลื่อนไหวอยู่ในพื้นที่ อาทิ Gabongan Melayu Patani Raya (GAMPAR) หรือ The Association of Malays of Greater Patani (สมาคมมลายูปัตตานีที่ยิ่งใหญ่), กลุ่ม Patani People's Movement : PPM (ขบวนการประชาชนปัตตานี), Barisan Nasional Pembebasan Patani : BNPP หรือ National Liberation Front of Patani (แนวหน้าปลดปล่อยประชาชาติปัตตานี), Barisan Revolusi Nasional : BRN หรือ The national Revolutionary Front (แนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติ) และ Pertubuhan Pembebasan Patani Bersatu หรือ Patani United Liberation Organization : PULO (องค์กรแนวร่วมปลดปล่อยรัฐปัตตานี หรือ องค์กรกู้

²³ Kathleen Lawand 'Internal conflicts or other situations of violence – what is the difference for victims' (International committee of the red cross, 10 December 2012) <<https://www.icrc.org/en/doc/resources/documents/interview/2012/12-10-niac-non-international-armed-conflict.htm>> สืบค้นเมื่อ 17 มิถุนายน 2565.

²⁴ เฝิงอ้อ.

เอกราชสหภาพ)²⁵ อีกทั้งกลุ่มติดอาวุธดังกล่าวได้ก่อความรุนแรงและส่งผลกระทบต่อความสงบในพื้นที่เห็นได้ชัดเป็นระยะเวลากว่า 18 ปีแล้ว แต่เนื่องด้วยประเด็นความชัดเจนของการตั้งองค์กรของกลุ่มติดอาวุธในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นอาจมีความเห็นที่แตกต่างกันออกไป 2 กลุ่มหลักในที่นี้ได้แก่ กลุ่มที่เห็นว่าการจัดตั้งองค์กรของกลุ่มติดอาวุธในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นมีความชัดเจนเป็นรูปธรรม²⁶ กับกลุ่มที่ยังมองว่าการจัดตั้งองค์กรของกลุ่มติดอาวุธในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างไม่มีความชัดเจน²⁷ ซึ่งสำหรับความคิดเห็นของผู้เขียนนั้นมีความเห็นไปในทางของกลุ่มที่มองว่าการจัดตั้งองค์กรของกลุ่มติดอาวุธในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นมีความชัดเจนเป็นรูปธรรม โดยเหตุผลเป็นไปตามที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น และสำหรับระดับความรุนแรงตามหลักเกณฑ์กำหนดไว้ นั้น ได้มีข้อสังเกตเพิ่มเติมว่าให้พิจารณาจากตัวชี้วัดดังนี้ ได้แก่ ระยะเวลาและแนวโน้มของการปะทะกันด้วยอาวุธ จำนวนผู้เสียชีวิต และขอบเขตของความเสียหายที่เกิดจากการต่อสู้²⁸ จากการวิเคราะห์สถานการณ์ความขัดแย้งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ข้างต้นที่ผู้เขียนมีความเห็นว่าสถานการณ์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ถือเป็นสถานการณ์การขัดกันด้วยอาวุธที่มีไประหว่างประเทศ (Non International Armed Conflict) โดยผู้เขียนยังมีความเห็นต่อไปอีกว่า การวิเคราะห์ที่ถูกต้องควรเป็นการพิจารณาจากบริบทสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่และปราศจากอคติใดๆ

การที่ต้องนำเรื่องของการตีความสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้วินิจฉัย นับเป็นประเด็นสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากการตีความสถานการณ์อย่างถูกต้องตามหลักกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศจะนำไปสู่กรอบของการใช้กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศในการพิจารณาเรื่องของการคุ้มครองสิทธิในชีวิตและร่างกายของบุคคลที่จะได้รับการคุ้มครองต่อไป เนื่องด้วยกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศโดยพื้นฐานเป็นกฎหมายที่นำมาใช้ในสถานการณ์ความขัดแย้งทางอาวุธในลักษณะระหว่างประเทศ ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงส่วนนี้ทำให้เห็นว่าหลักของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศโดยส่วนใหญ่จะถูกนำไปใช้กับสถานการณ์ระหว่างประเทศ แต่ถึงอย่างไรก็ตามเมื่อมีหลักที่ยอมมีข้อยกเว้นโดยข้อยกเว้นในที่นี้ ได้แก่ การที่กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศได้สร้างบทบัญญัติที่ใช้กับสถานการณ์ภายในประเทศไว้ด้วย เพื่อให้ทุกสถานการณ์การขัดกันด้วยอาวุธอยู่ในบังคับของบทบัญญัติที่ถูกร่างไว้ในกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ นั่นก็เพื่อสร้างความคุ้มครองที่ครอบคลุมทุกสถานการณ์การขัดกันด้วยอาวุธให้ได้รับการคุ้มครองอย่างทั่วถึง

²⁵ แพรว ศิริศักดิ์ดำเกิง, ‘ขบวนการต่อสู้ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ : นักต่อสู้ที่ไม่ใช้ความรุนแรง’ (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 2561) 10.

²⁶ ปณิธาน วัฒนายากร, ‘ขบวนการจัดตั้งกับความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ : แรงจูงใจ การขับเคลื่อน และแนวทางแก้ไข’ (2564) 2 วารสารด้านการบริหารรัฐกิจและการเมือง 76, 85.

²⁷ กฤษณะ บวรรัตนารักษ์, ‘ข้อกฎหมายและข้อควรระวังที่สำคัญเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้’ (2556) 266 วารสารหลักเมือง 11, 13.

²⁸ Kathleen Lawand (เชิงอรธ 23).

5. การคุ้มครองสิทธิในชีวิตและร่างกายของบุคคลพลเรือนที่มีได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสู้รบในสถานการณ์ความขัดแย้งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ตามหลักกฎหมายภายใน

การคุ้มครองสิทธิในชีวิตและร่างกายของบุคคลเป็นเรื่องปกติวิสัยที่ต้องนำกฎหมายภายในเข้ามาเป็นเครื่องมือในการพิจารณา ซึ่งก็หมายความว่ากฎหมายภายในฉบับใดที่ได้กล่าวถึงการคุ้มครองสิทธิบุคคลเอาไว้ กฎหมายฉบับดังกล่าวก็จะเข้ามามีส่วนในการคุ้มครองสิทธิในชีวิตและร่างกายของบุคคลทุกคนในประเทศอย่างไม่เลือกปฏิบัติ เช่นเดียวกันกับบุคคลที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่จะได้รับการคุ้มครองสิทธิในชีวิตและร่างกายตามกฎหมายภายในของรัฐดังต่อไปนี้

5.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 ได้พูดถึงการคุ้มครองสิทธิในชีวิตและร่างกายของบุคคลเอาไว้ ในหมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา 28 วรรค 1 “บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย” เมื่อพิจารณาสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้กับการคุ้มครองสิทธิตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแล้ว ทำให้สามารถพิจารณาต่อไปได้ว่าบุคคลใดที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ จะได้รับการคุ้มครองสิทธิในชีวิตและร่างกายตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 ทุกคนอย่างไม่เลือกปฏิบัติ จึงเป็นเหตุผลให้บุคคลใดที่อาศัยอยู่ในพื้นที่และได้รับผลกระทบจากการสู้รบซึ่งเกิดจากความขัดแย้งจะได้รับการคุ้มครองอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรมทั่วทุกคน

5.2 ประมวลกฎหมายอาญา

ประมวลกฎหมายอาญาได้บัญญัติเรื่องโทษของผู้กระทำความผิดต่อเนื้อตัวและร่างกายเอาไว้ โดยเริ่มตั้งแต่ความผิดเกี่ยวกับการก่อการร้ายใน มาตรา 135/1 (1) ที่บัญญัติใจความว่า การใช้กำลังประทุษร้าย หรือการกระทำการใดที่ก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิต หรืออันตรายร้ายแรงต่อร่างกาย หรือเสรีภาพของบุคคล ซึ่งหากการกระทำดังกล่าวนั้นมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความปั่นป่วนให้เกิดความหวาดกลัวในหมู่ประชาชน ผู้ที่กระทำความผิดฐานก่อการร้ายต้องระวางโทษจำคุก ซึ่งเมื่อพิจารณาตามมาตราดังกล่าวแล้วหากผู้ใดกระทำการโดยใช้กำลังประทุษร้ายในลักษณะใดที่ก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิตและเสรีภาพของบุคคลอื่น และการกระทำดังกล่าวนี้ทำให้เกิดความหวาดกลัวต่อหมู่ประชาชนผู้นั้นต้องรับโทษตามที่กฎหมายกำหนด เมื่อพิจารณาพร้อมกับสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้แล้วเห็นได้ว่ากลุ่มติดอาวุธกลุ่มใดที่กระทำการตามลักษณะความผิดที่กฎหมายกำหนดไว้ข้างต้น ก็ต้องรับผิดตามกฎหมาย จึงเป็นบทบัญญัติที่ตราขึ้นมาเพื่อคุ้มครองและปกป้องสิทธิในชีวิตและร่างกายของบุคคลในสถานการณ์ก่อการร้าย หรือใน มาตรา 135/2 (1) ที่บัญญัติใจความว่า ผู้ใดชูว่าจะกระทำการก่อการร้ายหรือมีพฤติการณ์ที่เชื่อได้ว่าจะก่อการร้าย รวมทั้ง (2) ที่บัญญัติใจความว่า ผู้ใดสะสมกองกำลังหรืออาวุธ ให้หรือรับการฝึก การก่อการร้าย ตระเตรียมการ หรือสมคบกันเพื่อก่อการร้าย หรือยุยงให้ผู้อื่นเข้าร่วมกับขบวนการก่อการร้าย ต้องระวางโทษจำคุก บทบัญญัติตามมาตรานี้แม้จะไม่ได้เป็นบทบัญญัติที่อธิบายไว้เพื่อการคุ้มครองสิทธิในชีวิตและร่างกายโดยตรง แต่เมื่อพิจารณาถึงรากลึกของวัตถุประสงค์บทบัญญัติแล้วเห็นว่าเป็นการตราเพื่อเอาผิดกับบุคคลใดที่ปลุกปั่นเพื่อก่อให้เกิดการก่อการร้ายขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การละเมิดสิทธิในเนื้อตัวและร่างกายของบุคคลอื่นในที่สุด

ทั้งนี้ประมวลกฎหมายอาญาภาคความผิด ลักษณะ 10 ยังได้บัญญัติเรื่องของความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกายไว้โดยเฉพาะอีกด้วย อันได้แก่ หมวดที่ 1 ความผิดต่อชีวิต มาตรา 288 ที่บัญญัติใจความว่า ผู้ใดฆ่าผู้อื่น ต้องระวางโทษ รวมทั้ง มาตรา 289 ที่บัญญัติใจความว่า ผู้ใดฆ่าบุพการี เจ้าพนักงาน หรือผู้ช่วยเหลือเจ้าพนักงานต้องระวางโทษ และมาตรา 291 ที่บัญญัติใจความว่า ผู้ใดกระทำให้ประมาท และการกระทำนั้นเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย ต้องระวางโทษ ซึ่งจะเห็นได้ว่าบทบัญญัติทั้งสามมาตราดังกล่าว เมื่อพิจารณาถึงสถานการณ์ความขัดแย้งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เป็นสาเหตุหลักให้มีการละเมิดสิทธิในชีวิตและร่างกายของบุคคล โดยเฉพาะเหตุการณ์ตายที่เกิดขึ้นของบุคคลพลเรือนที่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสู้รบ อาจได้รับลูกหลงจากการปะทะ หรือเกิดจากความตั้งใจของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งนำมาสู่การสูญเสีย เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจึงต้องมีกฎหมายมารองรับเพื่อเอาผิดกับผู้กระทำ โดยเฉพาะกลุ่มผู้ก่อการร้ายที่เจตนาฆ่าผู้อื่นที่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสู้รบก็ต้องระวางโทษตามบทบัญญัติที่มาตรา 288 และ 289 กำหนดไว้แล้วแต่กรณี และหากการกระทำเกิดจากการกระทำโดยประมาทก็ต้องรับผิดชอบตามบทบัญญัติตามที่มาตรา 291 กำหนดไว้ ซึ่งการพิจารณาการกระทำ ความผิดและการลงโทษก็จะขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริง และเจตนาของผู้กระทำความผิด

บทสรุป

ประเด็นเรื่องของการละเมิดสิทธิในชีวิตและร่างกายของบุคคลพลเรือนที่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสู้รบ นับเป็นประเด็นสำคัญโดยเฉพาะในพื้นที่ความขัดแย้งที่ยังเกิดการสู้รบของฝ่ายต่างๆ ที่จะต้องเคารพสิทธิบุคคลอื่นไม่ทำให้ผู้บริสุทธิ์ต้องกลายเป็นเป้าหมายหรือเหยื่อของการสู้รบ และจากที่ได้อธิบายถึงรายละเอียดสถิติของจำนวนผู้ที่ได้รับผลกระทบต่อชีวิตและร่างกายในพื้นที่ความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้ นับแต่อดีตถึงปัจจุบันเห็นได้ว่ามีจำนวนที่สูงมาก ซึ่งตัวเลขดังกล่าวเหล่านั้นคงเปรียบเสมือนกระจกสะท้อนการทำงานของหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องให้เกิดการวิเคราะห์ และคงถือเป็นการบ้านชิ้นสำคัญของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการนำไปถอดบทเรียนเพื่อหาแนวทางแก้ไขที่ถูกต้องต่อไป นั่นก็เพื่อประโยชน์ด้านความปลอดภัยของประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ทุกคน ซึ่งที่ผ่านมา ก็เห็นได้ว่าประเทศไทยเองก็มีทั้งกฎหมายภายในทั้งที่เป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศซึ่งได้แก่กฎหมายรัฐธรรมนูญที่ได้ให้การคุ้มครองสิทธิในชีวิตและร่างกายของบุคคลเอาไว้ในหมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา 28 วรรค 1 รวมทั้งประมวลกฎหมายอาญาที่ได้บัญญัติเรื่องโทษของผู้กระทำความผิดต่อเนื้อตัวและร่างกายเอาไว้ รวมทั้งยังมีความตกลงในทางระหว่างประเทศที่ไทยเข้าร่วมเป็นภาคีและต้องนำหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในข้อตกลงต่างๆ มาปฏิบัติ แต่เหตุการณ์การละเมิดสิทธิต่อทั้งชีวิตและและร่างกายก็ยังเกิดขึ้นอยู่จวบจนปัจจุบัน จึงพอสรุปได้ว่าสถานการณ์การละเมิดสิทธิต่อทั้งชีวิตและร่างกายของบุคคลในพื้นที่ความรุนแรงจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นยังมีความบกพร่องของรัฐบางส่วนในเรื่องของการตรากฎหมายภายในไว้ใช้บังคับกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะการที่รัฐไทยมิได้กำหนดฐานความผิดอาญาร้ายแรงเอาไว้ ผนวกกับปัจจุบันประเทศไทยยังไม่ได้เข้าเป็นภาคีในธรรมนูญกรุงโรมจึงอาจยังไม่เห็นถึงความสำคัญของความผิดฐานดังกล่าว แม้รัฐไทยอาจจะลงโทษฐานความผิดอาญาร้ายแรงได้แต่ก็เป็นการลงโทษตามกฎหมายอาญาซึ่งเป็นกฎหมายภายในของรัฐไทยเท่านั้นซึ่งจะไม่ส่งผลต่อการเข้ามามีเขตอำนาจของศาลอาญาระหว่างประเทศ อันเนื่องมาจากการที่ประเทศไทยไม่เข้าร่วมเป็นภาคีในธรรมนูญกรุงโรมจะส่งผลให้ศาลอาญาระหว่าง

ประเทศไม่อาจเข้ามามีเขตอำนาจต่อการกระทำความผิดฐานอาญาร้ายแรงในประเทศไทยได้ เว้นแต่มีมติของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ (UNSC) เท่านั้น ดังนั้นการลงโทษผู้กระทำความผิดทั้งที่เป็นคนสัญชาติไทยหรือต่างสัญชาติที่กระทำความผิดฐานอาญาร้ายแรงในประเทศไทย จึงต้องลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญาและอยู่ในเขตอำนาจการพิจารณาคดีของศาลไทย ซึ่งเมื่อวิเคราะห์ถึงความน่ายำเกรงของโทษและเขตอำนาจศาลในการลงโทษ ผู้กระทำความผิดแล้วอาจส่งผลต่อความรู้สึกของผู้กระทำความผิดที่อาจไม่ได้รู้สึกเกรงกลัวว่าการกระทำความผิดของตนอาจนำตนเข้าไปสู่การพิจารณาคดีในระดับนานาชาติของศาลอาญาระหว่างประเทศที่อาจดูน่ายำเกรงมากกว่า ดังนั้นการผลักดันโดยมีข้อเสนอให้ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นภาคีในธรรมนูญกรุงโรมก็อาจเป็นอีกหนทางหนึ่งที่สามารถทำให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกเกรงกลัวต่อการกระทำความผิดของตนได้ทั้งในส่วนของโทษและเขตอำนาจศาล และนั่นก็เพื่อประโยชน์ต่อการคุ้มครองสิทธิและจัดปัญหาการละเมิดสิทธิในชีวิตและร่างกายของบุคคลผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างยั่งยืน

และสำหรับประเด็นเรื่องของการตีความสถานการณ์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่รัฐไทยเองยังไม่ยอมรับและไม่ได้ให้ความสำคัญว่าสถานการณ์ในพื้นที่จะถือเป็นการขัดกันด้วยอาวุธ (Armed conflict) หรือไม่ แม้เมื่อพิจารณาตามหลักเกณฑ์ซึ่งเป็นองค์ประกอบตามที่กฎหมายมนุษยธรรมกำหนดไว้ ซึ่งถือว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้จะมีลักษณะครบถ้วนที่จะเป็นการขัดกันด้วยอาวุธที่มีใช้ลักษณะระหว่างประเทศ (Non International Armed Conflict) แล้วก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาถึงการคุ้มครองสิทธิในชีวิตและร่างกายของบุคคลผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสู้รบแล้ว ประเด็นดังกล่าวก็คงไม่ได้เข้ามามีผลกระทบแต่อย่างใด แต่สิ่งสำคัญที่รัฐไทยจะปฏิเสธและนิ่งเฉยไม่ได้ นั่นคือ การเสาะแสวงหาวิธีการเพื่อลดความรุนแรงในพื้นที่ และสร้างแนวทางปฏิบัติของทั้งฝ่ายรัฐและกลุ่มติดอาวุธให้มีความตระหนักถึงการเคารพสิทธิบุคคลพลเรือนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสู้รบ เพื่อที่ไม่ให้กลุ่มบุคคลดังกล่าวได้รับผลกระทบต่อสิทธิในชีวิตและร่างกายจากการปะทะของทั้งสองฝ่ายต่อไป

บรรณานุกรม

หนังสือ

ภาษาไทย

ปกป้อง ศรีสนิท, *คำอธิบายกฎหมายอาญาระหว่างประเทศ* (พิมพ์ครั้งที่ 2, โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2564).

บทความ

ภาษาไทย

กฤษณะ บวรรัตนาร์ช, 'ข้อกฎหมายและข้อควรระวังที่สำคัญเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้' (2556) วารสารหลักเมือง 13.

เกรียงศักดิ์ แจ้งสว่าง, ศาลอาญาระหว่างประเทศ (International Criminal Court) กับปัญหาในการเข้าเป็นภาคีของไทย (2547) จุลินิติ 39.

ปณิธาน วัฒนายากร, 'ขบวนการจัดตั้งกับความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ : แรงจูงใจ การขับเคลื่อน และแนวทางแก้ไข' วารสารด้านการบริหารรัฐกิจและการเมือง (2564) 85.

ศิวพล ชมภูพันธ์ุ, 'การเข้าสู่สังคมนระหว่างประเทศของสยามกับการระบุงตัวตนของรัฐในการสงครามสมัยใหม่ (ค.ศ. 1782-1917)' (2564) วารสารวิชาการธรรมทรรศน์ 323.

ภาษาต่างประเทศ

Amanda Alexander, 'A Short History of International Humanitarian Law' (2015) The European Journal of International Law 111.

Charles H. B. Garraway, 'Yoram Dinstein Michael N. Schmitt. The Manual on the Law of NonInternational Armed Conflict With Commentary, (2006). International Institute of Humanitarian Law, 2.

เอกสารอิเล็กทรอนิกส์

ภาษาไทย

'ชายแดนใต้/ปาตานี 2547-2564: ก้าวเข้าปีที่สิบเก้า สันติภาพจะเดินหน้าไปถึงไหนในปี 2565?' (Deep South Watch, 10 มกราคม 2565) <<https://deepsouthwatch.org/th/node/12816>> สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2565. ICRC blog THAILAND. (16 มิถุนายน 2559). 150 ปีของการปฏิบัติงานด้านมนุษยธรรม-สงครามแห่งโซลเฟอริโน.

‘กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ’ (กรมสนธิสัญญาและกฎหมาย กระทรวงการต่างประเทศ)
<<https://treaties.mfa.go.th/กฎหมายระหว่างประเทศ/กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ>> สืบค้นเมื่อ
17 มิถุนายน 2565.

‘สถิติความสูญเสียจากเหตุความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2547-2564 (ข้อมูล ณ วันที่ 31 มีนาคม
2564)’ (ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้, 31 มีนาคม 2564) <
<https://www.sbpac.go.th/?p=55404>> สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2565.

เสาวณีย์ แก้วจุลกาญจน์, ‘หลักกฎหมายระหว่างประเทศ กับการห้ามใช้ “โรงพยาบาล” เป็นเป้าของการสู้รบ’ (MGR
ONLINE, 22 มีนาคม 2559) <<https://mgronline.com/south/detail/9590000029780>> สืบค้นเมื่อ 18
มิถุนายน 2565.

ภาษาต่างประเทศ

Kathleen Lawand ‘Internal conflicts or other situations of violence – what is the difference for victims’
(International committee of the red cross, 10 December 2012) <<https://www.icrc.org/en/doc/resources/documents/interview/2012/12-10-niac-non-international-armed-conflict.htm>> สืบค้นเมื่อ 17 มิถุนายน 2565.

รายงานผลการวิจัย

ภาษาไทย

แพรว ศิริศักดิ์ดำเกิง, ‘ขบวนการต่อสู้ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ : นักต่อสู้ที่ไม่ใช้ความรุนแรง’ (ศูนย์มานุษยวิทยาสิ
รินธร 2561) 10.